

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
lantbruksvetenskap

Christian Thunarf

Gestaltning av det flexibla offentliga rummet: Torget i Leksand

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land
Sveriges lantbruksuniversitet Uppsala
Landskapsarkitektprogrammet 2012

Illustrationen på framsidan är gjord av Christian Thunarf 2012

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

EX0499 Projekt i landskapsarkitektur, 2012, 15 hp på landskapsarkitektprogrammet, Uppsala

Nivå: Grundnivå G2E

© Christian Thunarf

Titel: Gestaltning av det flexibla offentliga rummet: Torget i Leksand

Engelsk titel: Flexible Urban Design: Torget in Leksand

Nyckelord: flexibel gestaltning, flexible urban design, offentliga rum, public, square, torg

Handledare: Hildegun Nilsson Varhelyi, SLU, Institutionen för stad och land

Examinator: Anna Tandré, SLU, Institutionen för stad och land

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Sammandrag

I takt med ökande urbanisering fluktuerar befolkningmängden allt kraftigare i små orter och många är beroende av turism. Leksand är en av de orter som upplever en kraftig tillströmning av turister under sommaren. Stora ytor står tomma över vintern och påverkar livet i centralorten negativt. Kommunen strukturerar nu om sitt centrum och efterlyser flexibel gestaltning som passar både hög- och lågsäsong. Flexibel urban design innebär att offentliga miljöer ska vara förberedda på demografiska förändringar och tillgodose blandade målgrupper på lång sikt, utan att en hel omgestaltning är nödvändig. I samförstånd med Leksands kommun vill jag i detta kandidatarbete gestalta det centrala Torget utifrån ett flexibilitetsperspektiv. Syftet är att undersöka hur landskapsarkitekter kan arbeta med flexibel design i offentliga miljöer. Metoden i uppsatsen innefattade en litteratur- och exempelstudie av begreppet flexibla offentliga rum, platshistoria/beskrivning, inventering/analys, sammanfattning av kommunens fördjupade översiktsplan för centrum, framtagande av gestaltningsprogram och slutligen framtagande av ett gestaltningskoncept för Torget. Leksands kommun ligger i Dalarnas län vid sjön Siljan och utgör en av fyra orter i regionen Siljansbygden. Torget ligger mitt i stadens kommersiella kvarter, men är dåligt kopplat till övriga delar av centrum. Dess primära funktion är bilparkering, det omges av tre bilvägar och ytorna för uppehålle är små och utspridda utan sammanhang. Det finns dock potential i Torgets centrala läge och dess flacka, öppna karaktär. Gestaltningskonceptet döptes till Epicentrum och löser gestaltningsproblemen genom att en starkt grafisk form appliceras på Torget. Formen påminner med sina organiska linjer om Siljans vågsvall eller årsringarna på ett träd och knyter på så vis an till sitt sammanhang; Siljansbygdens närhet till vatten och djupa skogar. Vågornas svall utgår från den centrala delen av Torget, dess epicentrum, och sprider sig ut över staden med flexibla öppna ytor och flyttbara möbler och detaljer. Flexibiliteten är anpassad efter alla årstider, utrustningen är multifunktionell och vegetationen förstärker förändring genom att skapa variation. Det vore i framtiden intressant att gå ännu djupare med till exempel studier av turismens inverkan på stadsplanering, eller hur flexibilitet kan tillämpas och vilka aspekter den måste tillgodose.

Abstract

With exceeding urbanization, small towns are being affected in a negative way by inhabitant fluctuations according to season. Many small communities are dependent on tourism to survive. Leksand is one of these communities; the city experiences a wave of heavy tourism during summer, and consequentially big areas are abandoned during winter. The municipality is now reorganizing the city centre and a flexible urban design that withstands seasonal fluctuations is one of their goals. Flexible urban design means that public spaces need to handle demographic changes and provide a broad range of usage, according to varying trends and users, without having to be re-designed in its entirety. With agreement from Leksand's municipality I therefore wish to design the public square, Torget, from a flexible point of view. The purpose is to explore how landscape architects can use flexibility in the design of public spaces. The method in this essay contained a literary study combined with examples of realized flexible urban design, a short history/site description, site inventory/analysis, a resumé of the municipal planning, a design programme and finally a design concept. The municipality of Leksand is located by lake Siljan in Dalarna, Sweden, as one city of four in Lake Siljan Region. The square is situated in the middle of the commercial district, but badly connected to the rest of the city centre. The primary function is car parking, the square is surrounded by three streets and the square's spatial structure is vague and without context. Still, there is potential in the central position in the city centre and its open, accessible character. The design concept was named Epicentrum (english: epicentre) and manages to solve the site's negative qualities by its highly graphical as well as organical form. Its shapes remind of waves crashing on the shore of Siljan, or the annual rings of a tree trunk. Thereby a subtle connection is made with Leksand and its surrounding water and forests. The waves are pulsating from the central point of the square and are spread throughout the city with flexible activities and details in its track. The flexibility applies to all seasons; the equipment is multifunctional and the vegetation enhances the feeling of change by varying characters. In the future, it would be interesting to examine design flexibility even further, by looking at how far it can be stretched and which aspects that are concerned, or to study tourism and its effects on city planning.

Introduktion

Den 6 januari 2012 var det många svenskar som kunde sträcka lite extra på sig - i synnerhet om man identifierar sig själv som dalkulla eller dalmas. Då nåddes vi nämligen av nyheten att *The New York Times* listat Dalarna på plats fyrtiofyra över världens fyrtiofem hetaste resmål år 2012. Motiveringen löd:

”Most travelers know Sweden only for the urban cool of Stockholm and Gothenburg. But when the sun approaches its summer apex, city dwellers often leave town for one of the country’s central provinces, Dalarna. Its deep forests and glimmering lakes host traditional midsummer parties, and every brick-red farmhouse deserves its own postcard.” (The New York Times 2012)

Turismnäringen är stark i Dalarna. Regionala turistbyrån Siljanturism lockar med orörd natur, genuina kulturmiljöer och midsommarfirande. Bland annat heter det att man i Leksand reser *hela Sveriges majstång* (Siljan Turism 2012). Men turismen för också med sig ett negativt, universellt problem. Hur hanterar en liten ort de övergivna ytor som uppstår under lågsäsong, ytor som under högsäsong måste bereda plats för kraftig tillströmning av turister? Denna problematik fick mig att fundera över begreppet flexibilitet och hur det kan tillämpas i offentliga miljöer. Leksands kommun efterlyser just detta. Från påskhelgen till september upplever orten sin högsäsong och turismen lär knappast minska efter ovan nämnda tidningsreportage. En omstrukturering av centrum ligger på kommunens ritbord och nyligen har nya resecentrum projekterats som ett led i den pågående utvecklingen. Nästa steg är att rusta upp det centrala *Torget* och gågatan.

I samförstånd med Leksands kommun vill jag därför producera en undersökande gestaltning av *Torget* ur flexibilitetsperspektiv. Arbetet är inte bara relevant för en avfolkningsbygd som lever på turism. Många städer i världen, stora som små, måste i dag hantera fluktuation och förändring. Både i förtätade och avfolkade miljöer gäller det att skapa offentliga platser som tillgodoser varierande framtida behov och tål demografiska förändringsmönster. Detta kandidatarbete är således intressant för såväl landskapsarkitekter och arkitekter som stadsplanerare och kommunpolitiker.

Syfte och frågeställning

Syftet med kandidatarbetet är att undersöka hur landskapsarkitekter kan arbeta med flexibilitet i offentliga rum.

Studien ska svara på hur kan *Torget* i Leksand kan gestaltas på ett flexibelt sätt, för att passa kommunens skiftande behov över låg- respektive högsäsong.

Avgränsningar

Avsikten med gestaltningsarbetet är att skapa ett övergripande koncept för torget, varför detaljeringsgraden är begränsad. Kommunen ska kunna använda sig av förslaget som inspiration för vidare gestaltning. Litteraturstudien är begränsad till omfånget på grund av kandidatarbetets format och arbetet fokuserar på gestaltningskonceptet. Geografiskt begränsas gestaltningen till *Torget*s fysiska inramning; husen och de närmaste tillhörande gaturummen. Kopplingen till strukturer och rörelsemönster/ målpunkter i centrala tätorten beaktas dock. Platsbesök, inventering och analys utförs endast vid ett tillfälle under lågsäsong (vinter), dagtid.

Begreppsprecisering

Ordet flexibilitet dyker ofta upp som begrepp då det gäller att skapa urbana platser som erbjuder varierad användning. I uppslagsverk översätts det bland annat:

- » *Som (på ett smidigt sätt) kan anpassas efter omständigheterna; som har förmåga att anpassa sig* (Nationalencyklopedin 2012).
- » *Anpassningsbar, föränderlig, böjlig* (Svenska Akademiens ordlista 2011).

Andersson och Gustafsson (2008, s. 26) identifierar flexibilitet som en av tre varianter av begreppet föränderlighet: dynamik, interaktivitet och flexibilitet. Dynamik är förändring som sker passivt över tid utan mänsklig påverkan, till exempel årstider, dygnsvariation, åldrande och klimat. Interaktivitet och flexibilitet utgår båda från mänsklig påverkan, där interaktivitet gäller platser förändring genom användning och är socialt betonad; hur människor interagerar med varandra, platsens material och miljö. Flexibilitet gäller platsens föränderliga kvaliteter i sig; hur människan väljer att strukturera rumslighet och ge platsen funktioner. Det bör tilläggas att dessa begrepp går in i varandra och har diffusa gränser. Begreppet flexibel används dock i detta arbete, precis som i Andersson och Gustafsson, som synonym till multifunktionell. Detta för att begreppet ska kunna tolkas på ett sätt som för landskapsarkitekten är praktiskt tillämpbart.

Bakgrund: flexibel urban design

Att ett offentligt rum är flexibelt innebär mer konkret att det ska kunna förändras gradvis efter skiftande behov utan att en hel omgestaltning är nödvändig (Andersson & Gustafsson 2008, s. 27).

Urbana rum och platser används på olika sätt av olika människor vid olika tidpunkter på dygnet. Enligt Carmona, Heath, Oc och Tiesdell (2010, s. 243) lever många idag i ett 24-timmarssamhälle,

främst i storstäder. Med det menar författarna att de traditionella tidsstrukturer vi tidigare levt efter har lösts upp. Arbetsdagen startar inte längre nödvändigtvis klockan åtta för att sluta klockan fem. Vårt förändrade förhållande till tid har fått konsekvensen att våra aktivitetsmönster ser annorlunda ut.

I artikeln Dynamic spaces: a more flexible use of urban street space diskuterar Gipp och Rode (2002, s. 1) flexibel användning av Berlins gaturum. Artikeln utvärderar för- respektive nackdelar med att dela upp funktioner efter olika tidsintervall på samma plats. Gatornas primära funktion som transportvägar för människor och varor fyller ofta ett tillfredsställande behov. Men de utgör samtidigt ett betydande inslag i det offentliga rummet och kräver noggrann utformning både socialt, ekonomiskt och miljömässigt. Ordet dynamisk syftar här dels på att gatorna är fyllda av rörliga element, exempelvis bilar och människor, och dels att gatorna används till olika syften vid olika tidpunkter. En tidsbaserad funktionsuppdelning av det offentliga rummet ger enligt författarna en mer rättvis fördelning av dess användningsområden, genom att två resurser då måste fördelas; tid och rum, istället för bara rum (Gipp & Rode 2002, s.1).

Samtidigt behöver en flexibel plats inte vara överplanerad. Multifunktionell användning kan uppstå spontant genom kreativa lösningar bortom designerns kontroll. En trappa kan exempelvis vara avsedd till gång som primär funktion, men kan samtidigt utgöra en så kallad *informell sittplats* (Gehl 2010a, ss. 141-143). Det börjar bli vanligare att designa offentliga rum med flexibel utrustning såsom lösa sittmöbler, eller belysningsarmatur som användaren själv kan tända eller släcka. Detta antas stärka brukarnas känsla av deltagande, eftersom de då själva kan påverka sina utemiljöer (Ryan, se Henriksson 2007, s. 10). Att hålla temporära installationer och evenemang i stadens offentliga rum har också blivit en vanlig företeelse. (Henriksson 2007, s. 8).

Ibland är relationen mellan klimat och aktivitet påtaglig. Skandinaviska studier visar att antal gående fördubblas och antal stående tredubblas i offentliga miljöer på sommaren jämfört med vintern. Även aktiviteternas karaktär förändras från att till exempel snabbt passera längs gatan vintertid, till att stanna upp för att äta, betrakta gatukonst eller sitta i solen sommartid (Gehl 2010b, s. 175).

Exempel på flexibel urban design

I Köpenhamn har 1800-tals-esplanaden Sønder Boulevard designats om av danska arkitektkontoret SLA, för att passa dagens och framtidens behov (SLA 2005). I grunden ligger ett enkelt kvadratisk rutnät, varav varje kvadrat kan ge plats åt en eller flera specifika funktioner som plantering, gräsmatta, torg eller annan aktivitetsyta. Stadens invånare har fått bestämma vissa av funktionerna, till exempel basketplan och skateboardytor. Träden har planterats med fokus på diversitet, vilket medför att lövsprickning, blomning och

höstfärgning infaller vid olika tidpunkter längs esplanaden. Detta, i kombination med den mångfacetterade funktionsfördelningen, medför att platsen ständigt förändras och förmedlar varierade upplevelser (SLA 2005).

Ett annat exempel är Vinterparken i Östersund, som drivs av kommunen. Projektet syftar till att få människor att se mer positivt på utemiljöer vintertid och därmed skapa mer aktivitet. Parken är en förlängning av Badhusparken, som sommartid utgör stadspark. Vinterparken breder ut sig på intilliggande Storsjön, vars tjocka is erbjuder stora ytor att disponera för aktiv rekreation såväl som vila. Parken utgör en urban mötesplats i koppling till Östersunds centrum och erbjuder liknande kvaliteter som stadskärnan: shopping, fika eller bara sitta i solen och betrakta andra människor (Östersunds kommun u.å.).

Båda exemplen ger en konkret bild av flexibel urban design och inspiration för vidare gestaltning av Torget.

Metod

För att uppnå en välmotiverad gestaltning med tillhörande gestaltungsprogram byggde min metod på nedanstående sex delar.

Litteraturstudie

En övergripande litteraturstudie gjordes för att dels beskriva Leksand och stadens sammanhang, Siljansbygden, och dels få en uppfattning om hur flexibla offentliga rum kan utformas. Studien täckte även in relevanta examensarbeten som specifikt behandlar olika sorters stadsrum. Litteraturen hittades genom att söka på nyckelord i databaserna Epsilon och Libris. För att få en konkret bild av hur flexibel offentlig design kan tillämpas i verkligheten, studerades exempel på detta via sökningar på internet: Vinterparken i Östersund och Sønder Boulevard i Köpenhamn.

Kommunens översiktsplanering

En sammanfattning av *Fördjupad översiktsplan för Leksands Noret* kombinerades med ett kort samtal med kommunens samhällsbyggnadschef Åke Sjöberg den 30 mars 2012, för att få en helhetsuppfattning om kommunens visioner och önskemål.

Inventering

Inventeringen innefattade att notera platsens fysiska innehåll och förutsättningar: markmaterial, detaljustrustning, färgsättningar, byggnadsstilar, butiker, vegetation och klimat. För att bättre förstå stadens sammanhang och torgets funktion, studerades Leksands

centrala trafikflöden och den sammanhängande grön-, gatunäts- och byggnadsstrukturen. Även grundläggande klimatologiska aspekter såsom sol och skugga beaktades. Inventeringen baserades på dokumentation och centrumutvecklingsunderlag från kommunen, samt egna observationer vid platsbesök den 30 mars 2012.

Analys

Analysen syftade till att notera hur platsen används och upplevs: stråk, aktiviteter, rumslighet, barriärer, noder, landmärken, sinnesintryck och orienterbarhet. Detta mynnar ut i min subjektiva uppfattning om vad som fungerar bra eller dåligt med platsens aktuella utformning, vilka kvaliteter som finns och slutligen hur platsen skulle kunna förbättras.

Kevin Lynch är amerikansk stadsplanerare och arkitekt. Hans ansedda bok *The image of the city* (1960) utgör basen för analysen av *Torget*. I kapitlet *The city image and its elements* (ss. 47-48) behandlar Lynch stadens beståndsdelar och hur de gemensamt ger oss en mental bild av staden; förståelse för dess sammanhang och strukturer. Lynch har i boken myntat en terminologi som vi idag använder oss av i vår utbildning. Följande begreppsförteckning är mina tolkningar av Lynchs (1960, ss. 47-48) terminologi:

- » *Stråk* - Huvudsakliga färdvägar längs med vilka stadens invånare rör sig. Det kan vara gator, älvar eller järnvägar, beroende på vem som använder dem och hur (bilist, gående, cyklist).
- » *Barriärer* - Linjära element i staden som bryter kontinuiteten av framkomlighet; väggar, hårt trafikerade vägar, vattendrag, häckar. De används inte primärt som stråk, utan utgör oftast ett hinder av något slag, en gräns mellan olika delar av staden. De kan även underlätta för människor att organisera vilka områden som hör ihop med vilka och utgöra ramar för rumslighet.
- » *Noder* - Punkter i staden som ges en specifik betydelse och fysisk användning; ett torg, en gatukorsning i händelsernas centrum, en plats där man ofta stämmer träff med varandra, en populär sittplats med mycket aktivitet. Noder har potential för möten.
- » *Landmärken/målpunkter* - En annan sorts punktreferens som också ger en stark sinnesbild kallas landmärken. Dock kan man inte ”gå in i” ett landmärke, utan de upplevs snarare på avstånd som orienteringshjälp; kyrktorn, broar, statyer, stadshus. Begreppet målpunkt är enligt min egen uppfattning ett landmärke som man faktiskt kan ”gå in i” och använda, samtidigt som de skapar viktiga orienteringspunkter i staden. Exempel: Ica, fotbollsplanen, kulturhuset eller strandpromenaden.
- » *Distrikt/rum* - Ett distrikt är ett område som upplevs vara sammanhängande på grund av att det innehåller distinkta element som skiljer sig från övriga omgivningen. I stor skala kan det vara stadens affärsdistrikt och i mindre skala kan det handla om en del av ett torg. Min tolkning av distrikt i den mindre skalan är rumslighet så som den uppfattas av de mänskliga sinnena. Till exempel kan en del av ett torg inramad av planteringar upplevas som ett mer rofyllt rum än en del nära biltrafik.

Gestaltungsprogram

Programmet baseras på min sammanfattning av *Fördjupad översiktsplan för Leksands Noret*, samt egen inventering och analys. Genom att förhålla mig kritiskt till kommunens önskemål kunde jag ta fram ett eget, sammanfattande program, som hjälpte mig att motivera utformningen av torgets formspråk och funktioner.

Gestaltungs-koncept

Programmet mynnade ut i ett koncept för *Torget*. Ett koncept avser att hitta en formmässig lösning på ett program. Genom att utveckla ett koncept för torget skapades ett ramverk för problemlösningar och funktioner, samt ett verktyg för att presentera gestaltungsidéerna.

Resultat

Siljansbygden är en region kring sjön Siljan och består av kommunerna Leksand, Mora, Orsa och Rättvik med tillhörande byar (Siljan Turism 2012).

Naturen och miljöerna runt Siljansbygden skiljer sig åt från övriga Dalarna. Bygden präglas av att en meteorit för 377 miljoner år sedan slog ner och dess nedslagspunkt utgörs i dag av Siljan. Kraterns yttre gränser är fortfarande synliga om man beger sig till någon av traktens utsiktspunkter. Delar av gränserna är vattenfyllda och bildar ett mönster av småsjöar kring Siljansbygden; den så kallade Siljansringen (Rosén & Rosén 2000, s. 7). Meteoritens nedslag formade om landskapet och medförde en storskalighet med stora höjdskillnader mellan toppar och dalar. Berggrunden är även mycket speciell på grund av nedslaget; trakten är rik på kalksten. Det största kalkstensbrottet är känt som Dalhalla och idag används för kulturella ändamål (Rosén & Rosén 2000, s. 8).

Det finns rikligt med stora skogar runt Siljansringen, som gett förutsättningar för att kunna bygga karaktäristiska timmerhus (Rosén & Rosén 2000, s. 35). Lövskog är vanligast närmast bebyggelsen, längs stränder, slätter, åar och bäckar. Barrskogen är djup och breder ut sig över bergen, varav många områden sedan länge är orörda (Rosén & Rosén 2000, s. 29). Gårdar har ofta välskötta trädgårdar med fruktträd och perenner, vilket ger en tydlig mänsklig närvaro, ett utstickande inslag bland de mer naturliga skogarna (Rosén & Rosén 2000, ss. 31-32).

Typiskt för Siljansbygden är kombinationen av landskapets storskalighet och bosättningarnas placering; byar är belägna såväl högt uppe på kullar som i djupa dalar. Byarna har växt fram kring bördiga, böljande slätter (Rosén & Rosén 2000, s.10) och djurhållning har medfört att ett stort antal bevarade fåbodar finns

BILD 1. Karta över Sverige, Dalarna och Leksand (© Lantmäteriet medgivande 12012/0021, egen bearbetning).

kvar än idag (Rosén & Rosén 2000, s. 35). Mänsklig aktivitet har även kretsat kring järnmalsbrytning. Frakt har skett längs viktiga vattenvägar, varför bebyggelse även uppkommit på strategiskt viktiga punkter, exempelvis sluttningar intill vattendrag (Rosén & Rosén 2000, ss. 11-12).

Leksand

Leksand är beläget i mitten av Dalarna vid Siljans sydöstra spets (Bild 1 och 2). Kommunen har 15 238 invånare (SCB 2011) och består enligt Marčeta (2007, s. 152) av 90 byar och tätorterna Siljansnäs, Tällberg, Insjön och Leksands centrum, även kallat Noret

(Bild 2). Mer än hälften av befolkningen bor i Noret (Marčeta 2007, s. 152).

Historia enligt Leksands kommun

Kyrkan i Leksand byggdes på 1300-talet kring vilken ett sockencentrum bildades. På 1700-talet var Noret fortfarande en fristående, tätbebyggd radby utanför socknens centrum. I början av 1800-talet skedde stora förändringar i och med att flera hus byggdes om till handelshus. Vid förra sekelskiftet upprättades en stadsplan och en mängd småindustrier växte fram. En stadsbrand härjade och den ersättande bebyggelsen hämtade inspiration från köpingar och stationssamhällen som helt saknade anknytning till den gamla sockenbebyggelsen (Leksands kommun 2003, s. 3).

1914 drogs järnvägen in i staden och i samband med detta byggdes många offentliga byggnader; tingshus, hotell, församlingshem och pensionat. Först på 1950-talet expanderade staden till sitt nuvarande centrum och Leksand fick sitt första torg, *Torget*. Den omgivande bebyggelsen utvecklades ända in på 1970-talet då de stora matvaruhallarna Ica och Konsum satte sin prägel på centrum. Kulturlivet blomstrar på somrarna, särskilt midsommarhelgen då Sveriges största majstångsresning anordnas (Leksands kommun 2003, s. 3). Turism, handel och träindustri är i dag de viktigaste stöttepelarna inom näringslivet (Leksands kommun 2011).

Kommunens översiktsplanering

I sammanfattningen av Leksands kommuns fördjupade översiktsplan för Leksands Noret ligger fokus på de delar som berör *Torget*, direkt eller indirekt. Texten är baserad på ett urval ur *Fördjupad*

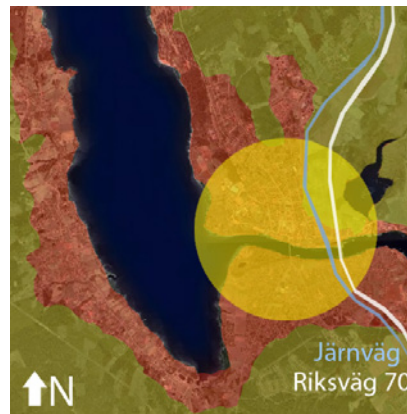

BILD 2. Karta över Leksand, skala 1:100000. Sydspetsen av Siljan och Österdalälven ses i blått, tätbebyggelse i rött och Leksands tätort visas av den gula fläcken. De gröna fälten visar skogs- eller jordbruksmark (© Lantmäteriet medgivande 12012/0021, egen bearbetning).

mellan *Torget*s och Norsgatans målpunkter (Bild 3) ses som ett viktigt stråk som ska vara obrutet, eftersom det har potential att utvecklas till den övergripande rörelseriktningen i centrum. Leksand saknar en sammanhållen, öppen plats i tätortens centrum som kan samla människor för varierande aktiviteter. I dagsläget upplevs inte *Torget* som ett sammanhängande rum.

Gator och parkeringar är i dag anpassade efter bilarnas behov. Gående tvingas att röra sig över stora asfaltytor, vilket varken är trivsamt eller tryggt. Genom att arbeta med mer nyanserade markmaterial ska detta förbättras. Det är viktigt att bevara antalet parkeringsplatser, men de måste omlokaliseras för att åstadkomma en rumslig ommöblering. Antalet är i dagsläget tillfredsställande, men det är stora skillnader mellan behovet vintertid och sommartid, och vardag och evenemang, vilket resulterar i stora övergivna parkeringar under vinterhalvåret. På *Torget* ser man en möjlighet att stänga av parkeringen vid behov, för att nyttja platsen till exempelvis marknadshandel. Tanken är att kombinera parkering med utökad användning.

Enligt kommunen är de viktigaste åtgärderna för omstruktureringen av centrum att minska skalan och koppla torgen med varandra. En småstad behöver småskalighet. Dessutom behövs en tydligare identitet i staden och *Torget* bli en attraktion i sig. Från turismens sida har man sett ett problem med att de 90 byar som omringar Leksand infriar löftet om ”det typiska Dalarna” med sina röda stugor och byklungor, medan centrala Leksand inte alls stämmer med den bilden.¹

¹ Samtal med Åke Sjöberg, 20120330

översiktsplan för Leksands Noret (Leksands kommun, 2003). Kompletterande muntlig information från kommunens samhällsbyggnadschef Åke Sjöberg har integrerats i sammanfattningen och anges där så är fallet.

Centrumstruktur, trafik och rum

I centrum behöver den fysiska miljön förbättras, särskilt längs huvudgator och på öppna ytor. Det är svårt att orientera sig, vilket ska förbättras genom att tydligare åtskilja vad som är gaturum och öppen plats. Siktlinjer och avgränsade stadrum eftersträvas för att förbättra visuell kontakt mellan stadens delar. Kopplingen

Grönstruktur

”Det gröna Leksand” bör fortsätta vara tätortens image och kulturella identitet. Den största delen växtlighet är knuten till gaturum och öppna platser, och består i huvudsak av allé- och gatuträd. På *Torget* ska vegetationens karaktär förbättras för att uppnå ökad överblickbarhet och helhetskänsla. Vid val av träd och gruppering eftersträvas ”stadsmässighet”. Stamträd kan till exempel användas istället för buskar, så att överblickbarhet uppnås. Björk är ett traditionellt gatuelement. Lönn används helst som solitärträd, för att knyta an till traditionen vid traktens omgivande gårdar. Riktlinjen för barrträd är att endast placera dem på parkmark eller ytor med naturmarkskaraktär.

Sociala aspekter

Leksands Noret är tänkt att utvecklas till en mötesplats för boende och besökare i alla åldrar. Stadsrum fyller en funktion som mötesplatser, varför det är viktigt att platserna är trivsamma och tilltalande. Problem med framkomlighet är särskilt påtagliga ur handikapp- och trafiksynpunkt, där fysiska hinder som murar, räcken, planteringar och annat utgör vanliga inslag. Vidare måste staden kompletteras med estetiska utsmyckningar, och framförallt lekvänliga platser för barn, eftersom Leksand i dag saknar en central lekplats.

Inventering

Torget ligger i det nordvästra hörnet av Leksands Norets kommersiella centrum, och är ungefär 90 meter långt och 60 meter

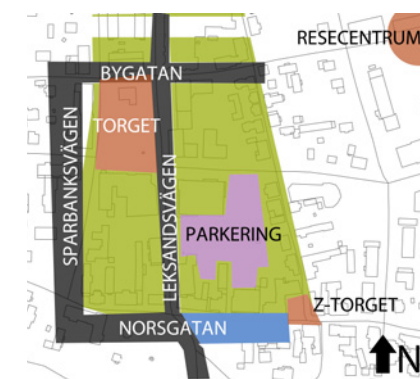

BILD 3. Leksands centrum, skala 1:8000. Det huvudsakliga handelsområdet är markerat i grönt. Torgen i orange utgör var sin ändpunkt på Leksands handelsstråk. Gågatan i blått (Grundkarta: Leksands kommun 2012, egen bearbetning).

brett. Större delen av denna yta tas upp av en sammanhängande bilparkering. Topografin är platt, med knappt märkbara höjdskillnader. Platsen är öppen i alla fyra hörn och ramas in av tre bilvägar; Leksandsvägen i öst, Sparkbanksvägen i väst och Bygatan i norr (Bild 3). Trafiken är som mest intensiv på Leksandsvägen, som utgör förbindelse mellan södra och norra delen av Leksand. Sparkbanksvägen och Bygatan upplevs medelhårt trafikerade. Rikligt med övergångsställen finns dock utplacerade för att torget ska kunna nås från alla trottoarer. Trottoarerna löper

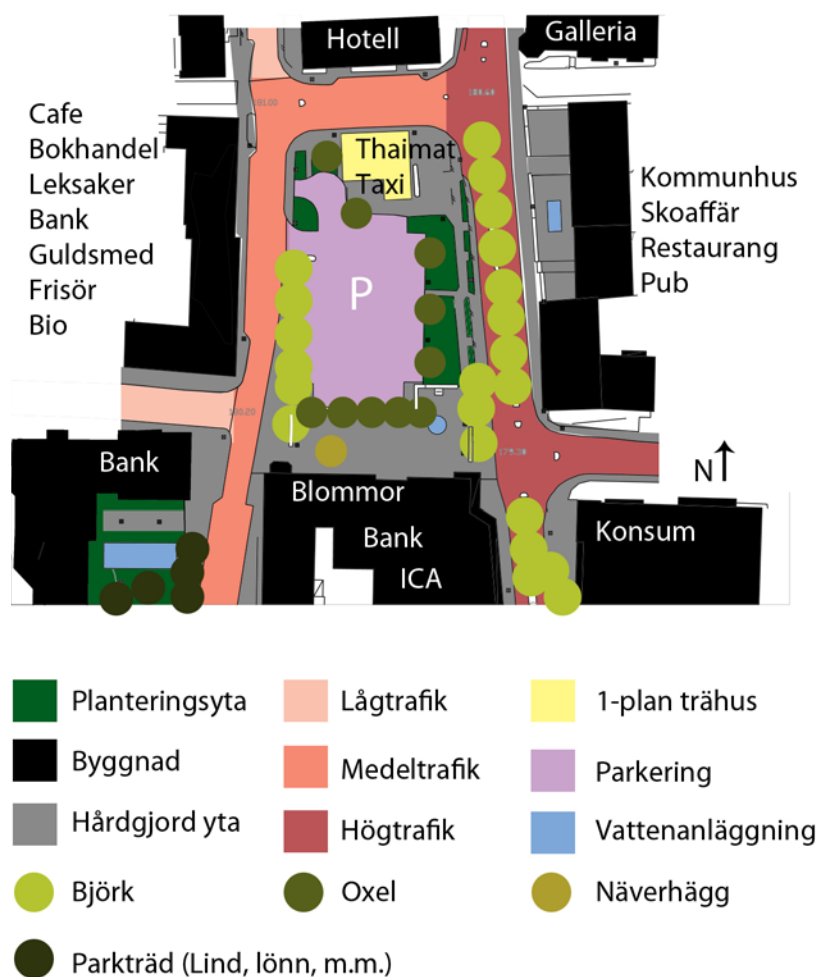

BILD 4. Inventeringskarta över Torget och omgivande verksamhet, skala 1:2000 (Grundkarta: Leksands kommun 2012, egen bearbetning).

parallellt med bilvägarna som en ram runt torget. Cykelbanor är förlagda längs båda sidor av Leksandsvägen.

På Torgets norra del ligger en kioskbyggnad som hyser taxikontor, thairestaurang och offentliga toaletter (Bild 4). Byggnaden tar upp större delen av ytan. På södra sidan av Torget ligger den enda sammanhållet öppna ytan tillgänglig enbart för gående. Ytan faller dock till stor del i skugga på grund av närliggande byggnader. Alla butiker har sina entréer vända mot torget och huvuddelen av bebyggelsen är uppförd mellan 1950- och 1970-tal. Butiksstråket omfattar ett litet område med sträckning nordväst-sydöst, mellan Torget och det mindre så kallade Z-torget. I mitten, breder Konsums stora parkering ut sig, samt flera mindre parkeringsytor. Öster om Leksandsvägen utgör Norsgatan gågata med startpunkt i Z-torget. Förbindelserna mellan torgen och övriga delar i centrum är mycket otydliga, eftersom det inte finns någon visuell kontakt mellan dem. Som fotgängare kan man antingen gå längs Sparbanksvägen eller Leksandsvägen, eller kryssa diagonalt över Konsumparkeringen. Centrumstrukturen problematiseras ytterligare genom att resecentrum är beläget i Norets östra ytterkant

och att det därmed är svårt att hitta in till centrum.

Analys

Torget primära funktion är parkering. Estetiskt sett är det mycket brokigt, nedgången och upplevs inte som en attraktiv plats. Omgivande bebyggelse skapar dock en viktig inramning med 1950-60-talskänsla. Dess generöst tilltagna yta medför potential att innehålla vitt skilda aktiviteter och funktioner. Läget mitt i vardagens och stadens centrum gör att det kan utformas till en välanvänd och omtyckt plats med invånarna i fokus.

Stråk (Bild 5)

Att röra sig diagonalt är mycket svårt på grund av alla bilar. De tydligaste gångstråken ligger därför runt och vid sidan av Torget. På bilparkeringen löses samtliga stråk upp och alla väljer sin egen väg på bilarnas villkor. De personer som observerades under platsbesöket passerade endast förbi torget mellan butiker och sina bilar eller till/från målpunkter utanför torget.

Barriärer (Bild 6)

Barriärerna utgörs av de omgivande bilvägarna, parkeringsytan i mitten och de risiga, högvuxna planteringarna. De tre bilvägar som ramar in Torget är tillsammans med parkeringen dominerande i torgrummet. Vägarna är mycket breda, vilket skapar utrymme till acceleration och höga hastigheter för bilister. Detta bidrar till otrygghet och vantrivsel för gångtrafikanter.

Noder (Bild 7)

Noder uppstår till stor del i gatukorsningar, utanför butiker och på Torgets södra yta. Men en viktig nod är även parkeringen; här träffar man bekanta att småprata med i samband med ankomst eller avfärd från parkeringen.

BILD 5. Stråk (Grundkarta: Leksands kommun 2012, egen bearbetning).

BILD 6. Barriärer (Grundkarta: Leksands kommun 2012, egen bearbetning).

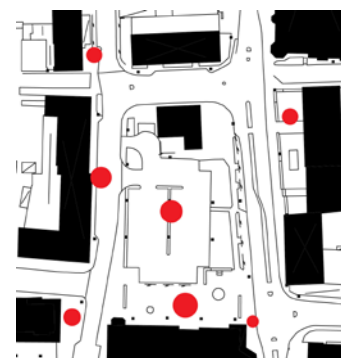

BILD 7. Noder (Grundkarta: Leksands kommun 2012, egen bearbetning).

Landmärken/målpunkter (Bild 8)

Ica är ett tydligt landmärke, likaså fontänens kupol med dalmotiv. Det största landmärket utgörs dock av parkeringen. Det finns ingen anledning att söka sig till Torgets centrala yta om man inte har tillgång till bil. Det finns heller ingen anledning att uppehålla sig på någon av de övriga ytorna, på grund av nedgången standard och otydlig rumsindelning. Dock finns många målpunkter i omgivande byggnader, där butiker för vardagsbehov är belägna.

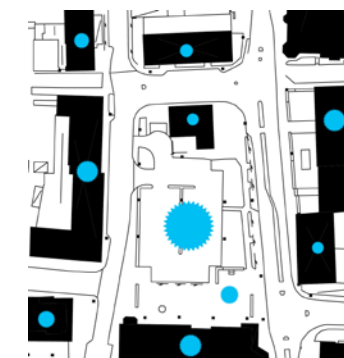
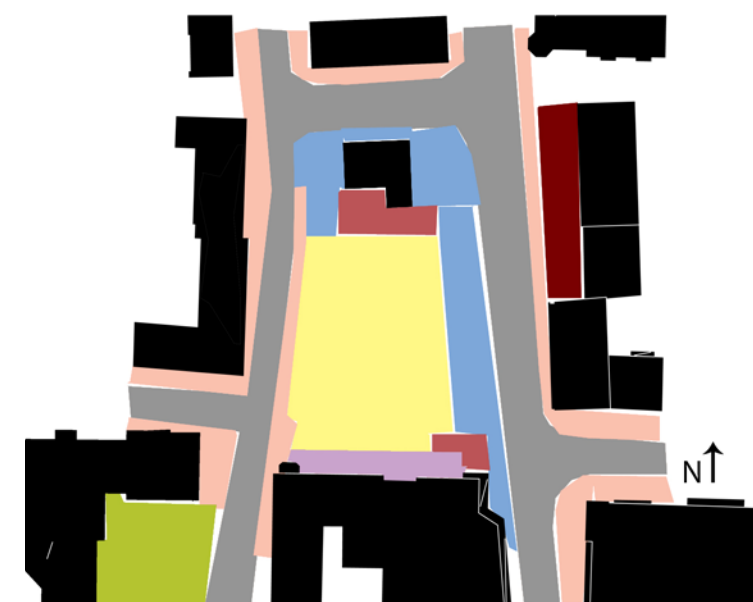

BILD 8. Landmärken/målpunkter (Leksands kommun 2012, egen bearbetning).

Rum

Rumsligheten är diffus (Bild 9). Torget är mycket splittrat och inger inte känslan av en plats för stadens invånare. Entréerna är otydliga och bjuder inte in besökare. Det finns många små ytor att ta tillvara, i synnerhet torgets hörn och kanter, men de ligger för nära biltrafiken för att upplevas trivsamma. Trottoarerna längs Torgets

Byggnad	Del av gaturum	Stort, öppet rum
Gaturum	Otryggt rum	Litet torgrum
Grönt rum	Privat rum	Diffus rumslighet

BILD 9. Rumslighetsanalys, skala 1:2000 (Grundkarta: Leksands kommun 2012, egen bearbetning).

BILD 10-14. Kupolen (10) skymmer sikten, skapar trånga passager och skuggar. Bilar dominerar över övriga funktioner på torget, såsom sittplatser (11). Bilden påvisar torgets låga estetiska värde. Torget används inte bara till bilparkering, utan även som spontan kundvagnsparkering (12). En annan detalj (13) visar att någon omtänksam privatperson tagit den estetiska problematiken i egna händer. Största delen av den enda fotgängarvänliga delen av torget faller i skugga redan under förmiddagen (14) (Foton: Thunarf, 30 mars 2012).

ytterdelar är långsmala och raka transportsträckor. Thairestaurangen/taxikontoret och fontänens vinterkupol tar upp stor plats. De förhindrar överblickbarheten och skrymslena närmast dem upplevs som trånga, mörka och otrygga. Otryggheten förstärks av bristfällig belysning. Även runt den skapas en otrygghetskänsla. Det finns dock goda kvaliteter; till exempel topografin som är mycket flack och därmed lättillgänglig ur handikappsynpunkt. *Torget*s generösa storlek möjliggör plats för många olika aktiviteter. Potential finns även i att integrera offentliga ytor i direkt koppling till *Torget* i gestaltningen och på så vis förlänga torget. Ett exempel är Sparbanksparken och ytan framför Sparbanken.

Gestaltningens program

Följande punkter ska uppnås i gestaltningenskonceptet:

- » Skapa flexibel användning för olika brukare och årstider
- » Koppla *Torget* till Norsgatan och Z-torget
- » Skapa ett ”kulturtorg” som fungerar som naturlig samlingsplats
- » Skapa torget som en sammanhängande yta
- » Tillgodose överblickbarhet
- » Tänk småskaligt
- » Stärk naturliga rörelsemönster över torget
- » Tillför vegetation; stärk Det gröna Leksand
- » Skapa möjlighet till lek
- » Överbygg barrärer och förstärk torgets överordnade status gentemot biltrafiken
- » Minimera parkeringsytor
- » Tillgodose handikappades behov

Gestaltningenskoncept: Epicentrum

Torget är stadens mest publika plats. Här har staden sitt hjärta, sin plats för folket, sin möjlighet till gemenskap; sitt händelsernas centrum. Pulsen börjar här. Vågsvället från dess epicentrum sprider sig genom staden och ger upphov till flexibla aktiviteter (se Bild 21, s. 11). Gestaltningen skapar en sammanhållen yta med organiskt formspråk. Marklinjer skär tvärs över *Torget* och upplevs på avstånd som svallvågor eller årsringarna på ett träd. Formspråket kopplar *Torget* på ett subtilt sätt till både meteoritnedslaget som skapade Siljan och den omgivande skogen. Vågmönstret består av metallskenor, längs med vilka möbler, belysning, planteringslådor och andra funktionella ting kan placeras och fritt flyttas till nya positioner.

Kullarna på torgets norra del höjer sig 1,5 meter över kringliggande mark. Denna lilla höjdskillnad skapar stor skillnad i rumslighet, främst för barn, samtidigt som överblickbarheten bibehålls. Kullarna kan användas som lekplats och attraktion året runt och fyller tomrummet som saknas gällande Leksands centrala lektyor. Säkerheten kan tryggas genom att räcken monteras mot omgivande vägar; permanent eller vid behov.

Björk används som stomträd för att knyta an till befintlig grönstruktur. Trädet har en grafisk, estetiskt utsmyckande stam och ger en sirlighet som både släpper igenom sol och möjliggör siktlinjer över torget. Ullungrönn skapar en stark accentfärg och planteras i ett pärlband tvärs över torget. Genom att träden stammas upp över ögonhöjd, behålls överblickbarheten på torget samtidigt som träden ger skugga och bidrar med vacker årsvarierad estetik. Dess krona hålls relativt liten så att småskaligheten på torget bibehålls.

Gestaltningens delar (Bild 15)

Gröna vågen består av tre svagt upphöjda gräskullar som skapar överblick. De utgör läktare, från vilka *Torget* och dess aktiviteter upplevs på avstånd. Kullarna är en självklar utgångspunkt för ungdomar under sommarhalvåret, lekplats för barnen eller

picknickyta mitt i staden bland grönskande träd. Vintertid används de till pulkabackar, snögubbetävlingar och annat som hör vintern till. Detta kompenserar för lekplatsbristen i centrum. Stängsel kan monteras som skydd mot trafiken. Dessutom skapar kullarnas grönska koppling till Sparbanksparken, strax sydväst om torget. Kopplingen förstärks av Det gröna bandet.

Gröna bandet bryter av torgets vågformer i sydväst-nordöstlig riktning. Det har sin början i Sparbanksparken och slutar vid Gröna vågen. Längs med bandet växer ullungrönn, som ger en stark årstidsförändring, skugga och spännande estetik året runt. Gröna bandets slingrande utformning skapar rumsvariation på torget och kan utnyttjas som aktivitetsaxel. Längs med den kan man exempelvis bygga en rodelbana under en tidsbegränsad period årligen, eller anordna tävlingar av olika slag. *Aktivitetsvågen* ger extra torgyta vid större evenemang som teater och konsert, och kan användas för bil- och cykelparkering under lågsäsong. Den östra delen ger utrymme åt skateboardåkning eller annan sport med ungdomar som främsta målgrupp. Vintertid spolas den till central skridskobana. Nöjesåkning för alla åldrar eller tävlingar och liknande kan anordnas här, på stadens mest centrala plats.

Konstsvågen innehåller tillfälliga konstinstitutioner, som byts ut kontinuerligt. Här finns möjlighet för hantverk och konst att ta plats i staden. Plattsättningsmönstret är inspirerat av 1950-60-tal för att matcha byggnadsstilen kring torget.

Handelsvågen är central i Epicentrum. Här kopplas stadens delar samman i ett tydligt stråk, som skapar samband mellan Sparbanksvägens butiker, *Torget*, Z-torget och Norsgatan. Det bygger vidare på dagens befintliga torgyta, som utvidgas och ger utrymme till torghandel, avkoppling och servering.

Gestaltningens svar på programmet

- » De öppna ytorna ger möjlighet till flexibel användning året runt för olika brukare
- » Torgytan kopplas till Norsgatan/Z-torget genom sin riktning

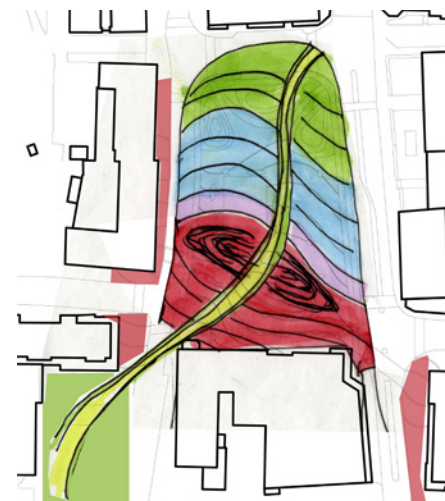

BILD 15. Tidig konceptskiss visar uppifrån och ner Gröna vågen i grönt, Aktivitetsvågen i blått, Konstsvågen i lila och Handelsvågen i rött. De korsas alla av Gröna bandet. Handelsvågen kopplar torget till stadens kommersiella stråk (röda zoner) och Gröna vågen kopplar torget till Sparbanksparken (grön zon) (Grundkarta: Leksands kommun 2012, egen bearbetning).

- » Torget har försetts med egna målpunkter och kulturell aktivitet
- » Torget är en sammanhållen yta med enhetligt mark- och växtmaterial och återkommande grafiskt mönster
- » Öppna ytor och uppstammade träd tillgodoser överblickbarhet
- » Diagonala rörelsemönster är möjliga i alla riktningar
- » Det gröna Leksand förstärks med kullar, träd och planteringar
- » Central lekplats skapas
- » Gaturummet breddas längs Sparbanksvägen för att få större

- dominans gentemot biltrafiken, vilket syftar till ökad mänsklig aktivitet och samhörighet med *Torget*. Parkeringsytan är minimerad och används endast lågsäsong.
- » Handikappvänligt tack vare bibehållna platta ytor

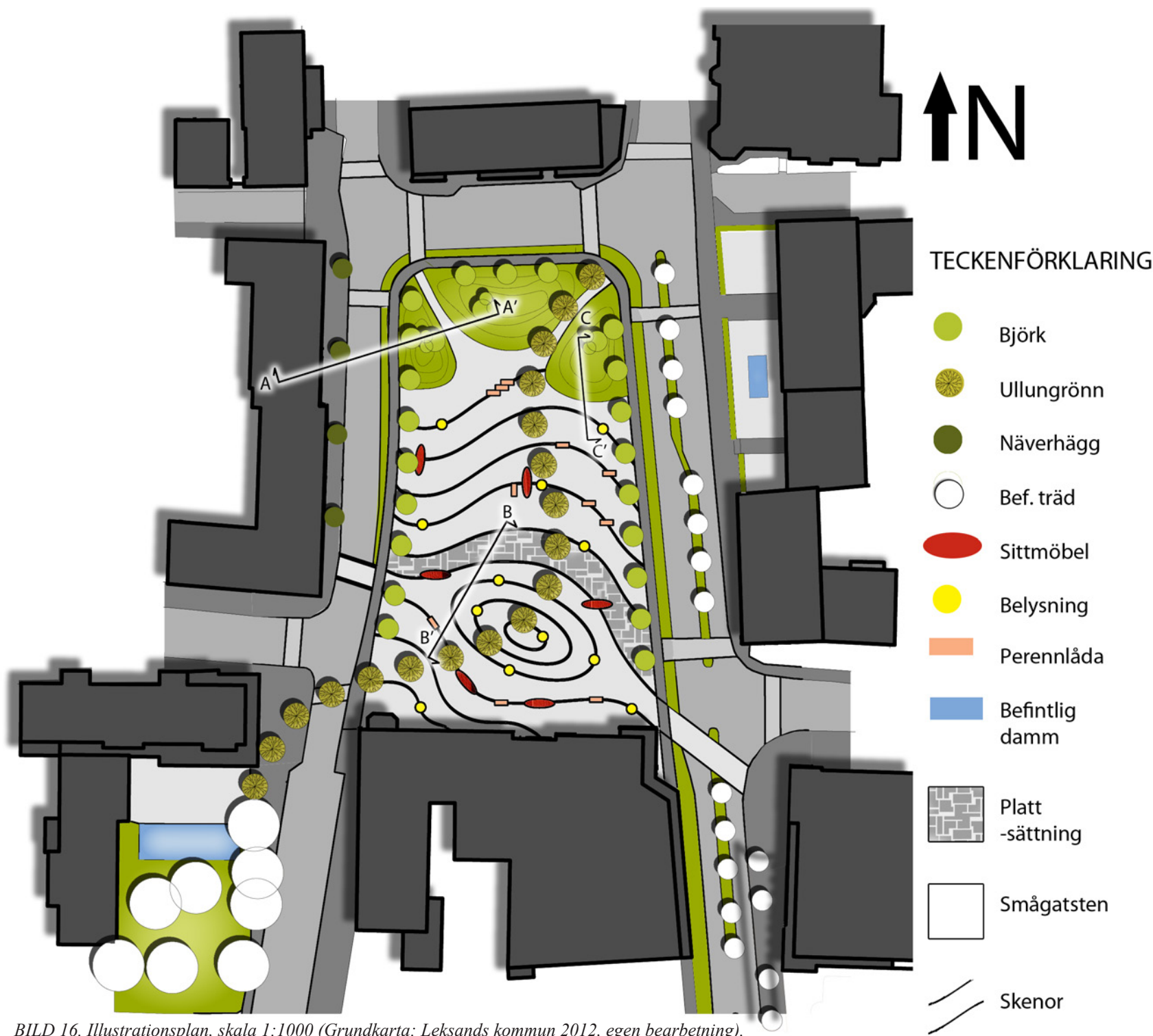

BILD 16. Illustrationsplan, skala 1:1000 (Grundkarta: Leksands kommun 2012, egen bearbetning).

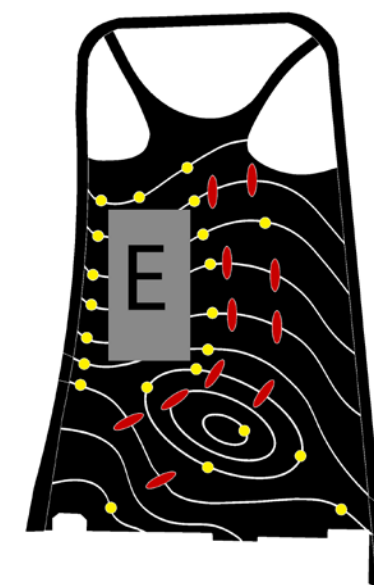

BILD 17. Möblering: sommar, 14.30
Det grå fältet med symbolen 'E' markerar den del av torget som används till evenemangsyta, just i dag till konsert och teater. Samtidigt pågår en lådbilstävling för barn längs Gröna stråket, där de röda sittmöblerna har placerats så att publiken kan betrakta tävlingen. Belysningen är placerad längs kanterna på evenemangsytan inför kvällens uppträdanden (Grundkarta: Leksands kommun 2012, egen bearbetning).

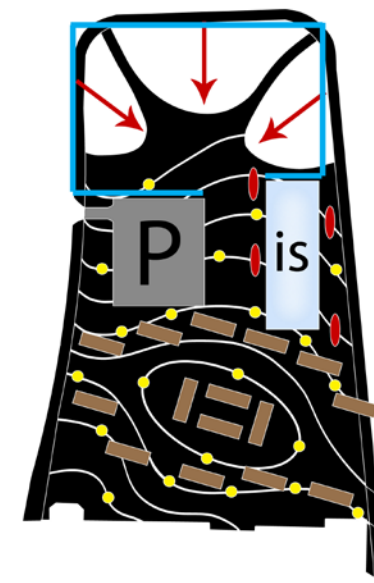

BILD 18. Möblering: vinter, 12.00
På Gröna vägen åker barnen kälke och bygger snögubbar. Stängsel har monterats mot parkering och angränsande vägar. Den blå linjen visar skyddsstängslets placering och de röda pilarna kälkarnas färdriktning. Samma yta som under sommaren användes till evenemang utnyttjas nu till parkering. Till höger spolas en del av Torget till is, där både barn och vuxna nöjesåker och arrangerar tävlingar. På Torgets södra del hålls en julmarknad med bruna marknadsstånd (Grundkarta: Leksands kommun 2012, egen bearbetning).

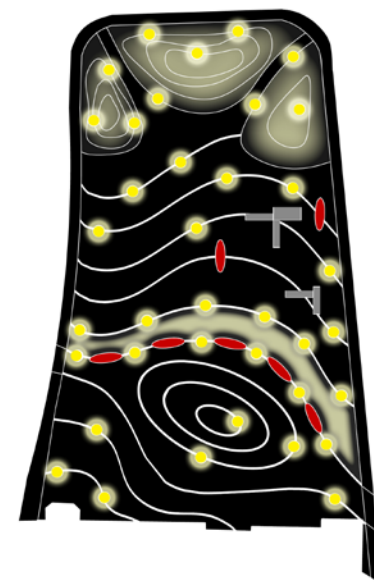
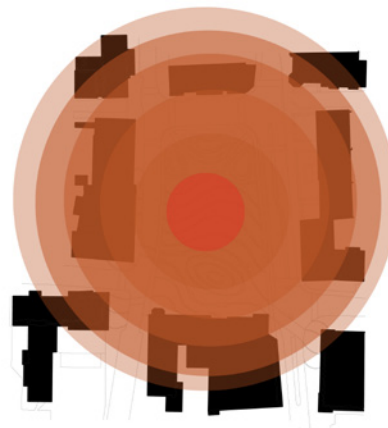

BILD 19. Möblering: höst, 19.00
Det är en tidig höstkväll och Leksands Kulturhus har utställning av lokal konst och hantverk längs Konstsvägen. Samtidigt åker ungdomar skateboard på torgets östra del, där betongelement används som både sittplatser och skateboardutrustning. Ljussättningen är anpassad efter den mörknande årstiden (Grundkarta: Leksands kommun 2012, egen bearbetning).

*Som prydnadssträd används ett flerstamligt, lågvuxet träd, exempelvis näverhagg (*Prunus maackii*), som blommar, doftar, ger skir skugga och har ett dekorativt stam- och grenverk på vintern. Gaturummet är breddat på västra sidan Sparbanksvägen för att ge fotgängare och träd mer utrymme i direkt anslutning till butiker och serveringar. Genom att bjuda in till ett mer aktivt gaturum och använda samma markbeläggning som på torget, integreras Sparbanksvägen i torgets rumslighet och användning. En lågvuxen plantering löper längs med Torgets ytterkanter, för att mjuka upp mot de omgivande gatorna. Gräskullarnas småkuperade utformning behåller siktlinjerna över Torget och gatan, samtidigt som de inger en känsla av rumslig förändring och spänning (Illustration: Christian Thunarf 2012).*

BILD 21. Princip som visar hur epicentrum har sitt ursprung på Torget och sprider sina vibrationer genom stadsstrukturen (Grundkarta: Leksands kommun 2012, egen bearbetning).

SEKSION C-C'

The image consists of two side-by-side architectural renderings of a playground structure. The left rendering shows a bright, sunny day with a yellow sun in the upper left corner. Three large, weeping trees with dense foliage are silhouetted against a clear blue sky. In the foreground, a large, rounded, light-colored structure, possibly a slide or a play platform, is visible. Two small figures of children are sitting on the edge of this structure. The right rendering shows the same scene at night. The sky is dark, and the trees are illuminated from below, creating a strong contrast. A spotlight from above illuminates the rounded structure, and two small figures of children are seen playing on it. The overall style is minimalist and modern, focusing on the shapes and lighting of the playground elements.

BILD 22. SEKTION C-C' SKALA 1:150 (VINTER: DAG & NATT)
I denna sektion ser vi hur kullarna kan användas till lek och pulkaåkning under vintern. Övergången till natt visar den del av torget som spolats till is för att kunna hysa såväl stillsam nöjesåkning som arrangerade eller spontana vänskapsmatcher; passande aktiviteter i en stad präglad av vinter och hockeykultur. Sarg och skyddsnät kan monteras upp så att inte åskådare skadas, samt skyddsvallar som kan "ta emot" pulkaåkande barn (Illustration: Christian Thunarf 2012).

BILD 23. SEKTION B-B' SKALA 1:100 (TIDIG HÖSTKVÄLL)
Sektionen visar hur en del av torget kan användas till konstutställning även kvällstid. Flyttbara skärmar för konstupphängning kan fungera som vind- eller solskydd dagtid. Olika typer av flytt- och vridbar armatur belyser över och underifrån, vid de platser som kräver det. Ullungrönn (Sorbus 'Dodong') skapar en stark upplevelse av förändring över tid med exotiskt lövverk, stora blom- och fruktklasar och stark höstfärgning. Stamhöjden är generös och tillåter överblick över torget året runt. Sittmöblerna kan användas på flera sätt och går i faluröd ton för att knyta an till byarna i anslutning till Leksand (Illustration: Christian Thunarf 2012).

SEKTION B-B'

Diskussion

Först utvärderas de metoder som använts för att uppnå syftet, och slutligen en kritisk genomgång av resultatet. Främst behandlas gestaltningskonceptet eftersom detta varit i fokus under arbetet. Diskussionen innehåller även förslag på aspekter som skulle vara av värde att gå vidare med i framtida efterforskningar.

Metod

I sin helhet fungerade metoden för att arbeta fram en undersökande gestaltning. Alla steg skulle enkelt kunna tillämpas på vilken ort som helst och den gav en bred bas för att testa flexibel gestaltning på en fysisk plats.

Genom litteratur- och exempelstudien fick jag en kort inblick i vad flexibel gestaltning är och hur det kan tillämpas i verkligheten. Exempelen var värdefulla som stöd i arbetet, eftersom de visar bredd, fyller olika sorters behov och gav inspiration inför gestaltningen. På gott och ont finns stora skillnader mellan exemplen och *Torget*; både Östersund och Köpenhamn har betydligt fler invånare och projekten är av annorlunda karaktär samt större till ytan. Andra exempel med större likheter med Leksand hade kunnat studeras, men jag tror att det både är viktigt och nödvändigt att hämta inspiration från andra kulturer och tankesätt. Att sammanställa en större exempelstudie av flexibla offentliga platser skulle därför vara intressant.

De observationer som gjordes under platsbesöket låg till grund för analyskartorna och utgjorde en essentiell del av arbetet. På grund av att jag endast besökte *Torget* under lågsäsong, dagtid och mitt i veckan, hade jag tunt empiriskt underlag för att dra slutsatser kring användarnas beteende. Det skulle därför vara intressant att göra en fördjupad observationsstudie för att få säkrare underlag till gestaltningen. Med anledning av mitt svaga observationsunderlag gav den fördjupade översiktsplanen viktigt kompletterande stöd för gestaltningen. En utförlig enkätundersökning bland ortsbefolkningen skulle dock kunna täcka det lokala brukarbehovet. Deras behov bör komma i första hand eftersom de utnyttjar platsen året runt, medan turister endast brukar platsen under högsäsong. I mina ögon riskerar kommuner annars att fokusera för mycket på att locka besökare utifrån.

Analys- och inventeringsmetoderna utgår från det jag hittills lärt mig under min utbildning som landskapsarkitekt. De är förvisso högt ansedda och täcker in de flesta aspekter, men skulle kunna kompletteras med ytterligare metoder eller bytas ut mot alternativa sådana om det finns bättre lämpade. Rumsanalysen skulle till exempel kunna göras enligt Branzell ”Att notera rumsupplevelser” från 1970.

Resultat

Syftet med kandidatarbetet var att undersöka hur en landskapsarkitekt kan arbeta med flexibilitet i gestaltning av offentlig miljö. Genom att arbeta med Torget i Leksand anser jag mig på ett mycket konkret sätt ha undersökt detta. Genom att koppla flexibiliteten till Torgets förutsättningar kunde gestaltningslösningar anpassas till det lokala behovet. Flexibilitet är dock ett mycket komplext begrepp med många aspekter att undersöka. Till exempel kan det vara intressant att djupare undersöka begreppets påverkan av detaljlösningar som vegetation eller materialval, eftersom mitt gestaltningsförslag endast visar ett översiktlig koncept för Torget.

Konceptet

Konceptet Epicentrum är en enkel idé som bör kunna förstås och tillämpas. Det har en internationell prägel, men är samtidigt knutet till platsen specifikt genom sitt organiska formspråk som påminner om årsringarna på ett träd och Siljans vågsvall. Den starkt grafiska plattläggningen vid Konstvågen knyter an till omgivande 50-60-talsbebyggelse och ser ombonat ut även då torget är tomt. Enligt min uppfattning tillför konceptet en välbehövlig tyngd till *Torget*, och dess grafiska utformning kan vara en attraktion i sig både för lokalbefolkning och turister. Så vitt jag vet finns inget motstycke i Siljansbygden i dag, utan de torg man möts av är antingen förlegade och/eller bortglömda. Konceptet utgör ett tydligt ramverk utifrån vilket man kan utforma funktioner i olika hierarkier, utan att helhets känslan tappas.

Möbler och detaljer ges en lokal prägel i falurött och leksandsgrått, vilket syftar till att koppla centralorten till dalaromantiken och byarnas pittoreska charm. Detta är en riktlinje som skulle kunna utvecklas mer specifikt i vidare gestaltning.

Gestaltningslösningar

Jag upplever att Leksand behöver en stark, sammanhållen plats som knyter ihop centrum och samtidigt tillför extra attraktionskraft. Genom att låta stora delar av torget vara öppna, platta ytor kan olika typer av aktiviteter ske - spontant eller arrangerat, vilket lämnar goda möjligheter att både kommunen, föreningar och privatpersoner kan ta platsen i besittning. Öppna ytor medför att utrustningen på platsen kan bytas ut efter behov och rådande trender, om torgets grundgestaltning är långsiktigt hållbar.

Gestaltningen visar en formmässig lösning med en praktisk kvalitet, där metallskenorna som ger möjlighet till flyttbara möblemang och armaturer är en del av formspråkets estetiska utsmyckning. Denna lösning går att applicera även i andra formspråk och på andra platser och är tänkt att stärka känslan av delaktighet (se Ryan i Henriksson 2007, s. 10).

Framtida gestaltning

Leksands kommun har sammanställt ett ingående visionärt dokument i och med den fördjupade översiktsplanen. De ser Torget som en del i en större helhet, vilket jag anser vara mycket positivt inför framtiden. Jag stället mig dock kritisk till kommunens önskemål att behålla parkeringsplatser på torget. Parkeringsytor finns det gott om i centrum, medan det bara finns ett enda torg lämpligt att bruka som plats för folket. Därför såg jag möjligheten att låta vissa ytor vara relativt tomma, för att de skulle kunna användas som parkering tillfälligt vid behov. Min rekommendation är dock att Torget utformas helt bilfritt. Tanken med detta är att tydligt visa vems intressen som bör tillgodoses först; fotgängaren och stadsflanören. Att behålla bilfria ytor är viktigt för att främja gatulivet och uppehållet i offentliga rum och anpassa dem efter de mänskliga sinnena. Det är även en fråga om trygghet; kullarna, lekmöjligheterna och torgytan som rekreationsplatser bör i mina ögon prioriteras som en frizon för folket i staden.

Jag ser även möjligheten att använda samma formspråk och detaljlösningar på Z-torget och Norsgatan, för att tydligare koppla ihop dem och *Torget* som delar i en större helhet. Varför begränsa flexibiliteten till endast en del av centrum?

Ordet flexibel är dock besvärligt på grund av att det kan tolkas på många olika sätt (se Andersson och Gustafsson 2008, s. 26). Jag tror att det kan uppstå ett glapp mellan designer och brukare, där det som är planerat ”flexibelt” inte alltid uppfattas eller används på ett flexibelt sätt. Gehls *informella sittplatser* (2010a, ss. 141-143) är ett exempel. Vad som är flexibelt kanske inte alltid går att bestämma, utan något som bör lämnas till brukarnas fantasi. Utformningen av en central lekplats utformades till exempel medvetet utan lekredskap, då detta skulle kunna tolkas som att platsen endast är till för yngre barn.

Eftersom befolkningen i Leksand är liten finns risken att torget kan stå tomt en stor del av året, men genom den multianvändning som tillförs kan *Torget* förhoppningsvis brukas av många olika grupper och därför leva upp vid fler tidpunkter än bara sommartid. En lyckad flexibel gestaltning kan på sikt medföra att ortens högsäsong förlängs och utgöra en buffert för att ta emot varierande turism. Begreppet turism är i sig intressant att studera utifrån ett flexibilitetsperspektiv: Hur ser turism ut i dag, vilka trender förutspås och hur påverkas städers stadsplanering av dem?

Referenser

Andersson, J. & Gustafsson, A. (2008). *Föränderliga stadsrum: flexibilitet, dynamik & interaktion*. [Elektronisk]. Tillgänglig: http://ex-epsilon.slu.se:8080/archive/00002878/01/Föränderliga_stadsrum_0504.pdf [2012-05-29]

Carmona, M., Heath, T., Oc, T. & Tiesdell, S. (2010). *Public places urban spaces: the dimensions of urban design*. Andra utgåvan. New York: Routledge.

Gehl, J. (2010a). *Cities for People*. Washington: Island Press.

Gehl, J. (2010b). *Life Between Buildings: using public space*. Sjätte upplagan. Andra utgåvan. Arkitektens Forlag. Köpenhamn: The Danish Architectural Press.

Gipp, C. & Rode, P. (2002). *Dynamic spaces: a more flexible use of urban street space*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.dynamicspaces.net/Rode%20and%20Gipp%202001%20-%20Dynamic%20Spaces.pdf> [2012-05-29]

Henriksson, G. (2008). *Multitorget*. [Elektronisk]. Tillgänglig: http://ex-epsilon.slu.se:8080/archive/00002362/01/MULTITORGET_EPSILON.pdf [2012-05-29]

Leksands kommun (2003). *Fördjupad översiktsplan för Leksands Noret*. [Elektronisk]. Tillgänglig: [http://www.leksand.se/bygga_och_bo/planering/översiktlig planering/Till Fördjupad översiktsplan för Noret](http://www.leksand.se/bygga_och_bo/planering/oversiktlig_planering/Till_Fordjupad_oversiktsplan_for_Noret) [2012-03-28]

Leksands kommun (2011). *Snabba fakta*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.leksand.se/sv/Startsida/Om-kommunen/Snabba-fakta/> [2012-03-26]

Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Massachusetts: The MIT Press.

Marčeta, J. (2007). *Mitt Leksand: landskap med hjärta*. Leksand: Vägskäl produktion.

Nationalencyklopedin (2012). *Flexibel*. [Elektronisk]. Tillgänglig: [www.ne.se / Sök / Flexibel](http://www.ne.se/Sök/Flexibel) [2012-04-25]

Rosén, E. & Rosén, B. (2000). *Siljansbygden: natur och kultur kring Siljan och Orsasjön*. Västerås: Ica Bokförlag.

SLA (2005). *Sønder Boulevard*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.sla.dk/borger/soendegb.htm> [2012-05-29]

Statistiska centralbyrån (2011). *Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2011 och befolkningsförändringar 2011*. [Elektronisk]. Tillgänglig: http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____308468.aspx [2012-03-26]

Svenska Akademiens ordlista (2011). *Flexibel*. [Elektronisk]. Tillgänglig: [http://www.svenskaakademien.se / Svenska språket](http://www.svenskaakademien.se/Svenska_spraket)

/ Svenska akademiens ordlista (SAOL) på nätet / Visa / Flexibel [2012-04-15]

The New York Times (2012). *The 45 Places to Go in 2012*. [Elektronisk]. Publicerad: 20120106. Tillgänglig: <http://travel.nytimes.com/2012/01/08/travel/45-places-to-go-in-2012.html?pagewanted=all> [2012-04-12]

Östersunds kommun (u.å.) *Vinterparken i korthet*. [Elektronisk]. Tillgänglig: [www.vinterparken.se / Vinterparken i korthet](http://www.vinterparken.se/Vinterparken_i_korthet) [2012-04-15]

Bilder

Bild 1 & 2: © Lantmäteriet medgivande 12012/0021, med bearbetning av Christian Thunarf 2012.

Bild 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 15, 16, 17, 18, 19 & 21: Grundkarta från Leksands kommun 2012, med bearbetning av Christian Thunarf 2012.

Bild 10, 11, 12, 13 & 14: © Christian Thunarf 2012.